

Mateusz Misztal

Proboszcz jako organ parafii Kościoła katolickiego¹

The pastor as the organ of the parish of the Catholic Church

I. Parafia jako osoba prawna

W myśl art. 2 ustawy z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej² (dalej: usppk, ustawa wyznaniowa), Kościół rządzi się w swych sprawach własnym prawem, swobodnie wykonuje władzę duchowną i jurysdykcyjną oraz zarządza swoimi sprawami, z kolei art. 7 ust. 1 pkt 5 wskazuje, iż parafie są terytorialną jednostką organizacyjną Kościoła posiadającą osobowość prawną³. Parafia jest najmniejszą terytorialną jednostką kościoła katolickiego, wchodzącą w skład diecezji.

Pozycję parafii w prawie polskim determinuje ustawowe nadanie jej osobowości prawnej, co z kolei pozwala na traktowanie jej jako samodzielny byt prawny⁴. Art. 4 ust 2 Konkordatu⁵ wskazuje, iż Państwo uznaje osobowość cywilnoprawną wszystkich instytucji kościelnych. Nabycie osobowości prawnej parafii nie zależy zatem od uznania władzy państwowej, ale stosownej decyzji właściwej władzy kościelnej. Państwo z mocy prawa uznaje osobowość prawną parafii, jeśli została ona utworzona w sposób zgodny z przepisami prawa kanonicznego i w trybie przewidzianym przez te przepisy⁶. Kościół bowiem posiada pełną niezależność w sprawach wynikających

---

¹ Rozważania nie dotyczą organów parafii katolickich obrządków wschodnich.

² Dz. U. 1989, Nr 29, poz. 154 z późn. zm.

³ Art. 8 ust. 1 pkt 3 usppk dotyczy parafii personalnych Kościoła katolickiego.

⁴ B. Rakoczy, *Pozycja parafii w prawie polskim, (w:) Parafia w prawie kanonicznym i w prawie polskim*, red. S.L. Głódź, J. Krukowski, M. Sitarz, Lublin 2013, s. 56.

⁵ Konkordat między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską, podpisany 28 lipca 1993 r. (Dz. U. 1998, Nr 51, poz. 318 i 319).

⁶ W. Góralski, A. Pieńdyk, *Zasada niezależności i autonomii państwa i Kościoła w Konkordacie polskim z 1993 roku*, Warszawa 2000, s. 25-24.

z art. 6 ust. 1 Konkordatu, a to erygowania, zmieniania i znoszenia własnych jednostek organizacyjnych. Ustawodawca w art. 13 ust. 1 uspkk słusznie założył, iż osobowość prawna w prawie państwowym nie jest tożsama z osobowością prawną nabywaną na podstawie prawa kanonicznego⁷. Zgodnie z prawem kanonicznym erygowana parafia posiada osobowość prawną z mocy prawa⁸. Właściwa władza kościelna jest jednak zobowiązana w trybie powołanego przepisu uspkk do powiadomienia organu administracji publicznej o utworzeniu parafii, a nadto każdorazowo przy zmianie osoby sprawującej funkcję organu osoby prawnej, odpowiednia władza kościelna powinna dokonać stosownego zawiadomienia w trybie art. 14 uspkk⁹. Problem chwili nabycia osobowości prawnej przez parafię był rozwiązywany różnorako¹⁰. Nie analizując szczegółowo poglądów dotyczących tego problemu, który pozostaje poza przedmiotem niniejszej analizy, należy zwrócić uwagę na specyficzną pozycję organu parafii, którego funkcjonowanie głównie determinuje odpowiednia regulacja ustawowa. Nie bez znaczenia przy podejmowaniu przez proboszcza czynności na forum państwowym powinny być równocześnie przepisy prawa kanonicznego stanowiące podstawę organizacji i sposobu działania parafii i jej organu. Na gruncie cywilnoprawnym, należy uznać, iż art. 13 ust. 1 uspkk trzeba traktować jako przepis szczególny w rozumieniu art. 33 k.c.¹¹, ale wyłącznie w zakresie w jakim dotyczy on powstania parafii, czy też uzyskania przez nią podmiotowości prawnej¹². Sposób reprezentacji organu parafii i skuteczność działań proboszcza nie precyzuje prawo państwowe, a wyłącznie przy założeniu, iż konstrukcja prawna art. 7 ust. 1 pkt 5 i art.

⁷ Zob. M. Plisiecki, *Wyznaniowa osoba prawna w prawie polskim*, Warszawa 2013, s. 99-100.

⁸ P. Stanisławski, *Proboszcz jako reprezentant parafii rzymskokatolickiej w stosunkach majątkowych*, (w:) *Prawo państwowe a prawo wewnętrzne związków wyznaniowych. Pamiętnik VII Zjazdu Katedr i Wykładowców Prawa Wyznaniowego*, red. K. Krasowski, M. Materniak-Pawłowska, M. Stanulewicz, Poznań 2010, s. 191.

⁹ Art. 4 ust. 2 zd. drugie Konkordatu mówi jedynie o obowiązku powiadomienia właściwych władz państwowych, jednakże art. 13 ust. 1 i 2 pkt 2) uspkk precyzuje te kwestie wskazując, iż nabycie osobowości prawnej następuje z chwilą powiadomienia właściwego organu administracji państwowej (województwa). Tryb powiadomienia przewiduje Instrukcja dotycząca sposobu powiadamiania organów państwowych o uzyskaniu osobowości prawnej przez instytucje kościelne terytorialne i personalne (art. 4 ust. 2 Konkordatu) oraz powiadamiania o powoływaniu i odwoływaniu osoby sprawującej funkcję organu osoby prawnej. Warszawa 2014. Zdaniem M. Pietrzaka, nadanie osobowości prawnej parafii odbywa się bez zgody właściwej władzy administracyjnej w systemie „informacyjno-deklaracyjnym”, zob. M. Pietrzak, *Prawo wyznaniowe*, Warszawa 2005, s. 260.

¹⁰ Spór dotyczy chwili nabycia osobowości prawnej przez parafię. Część przedstawicieli nauki uznaje, iż momentem nabycia osobowości prawnej przez parafię jest jej erygowanie, inni przedstawiciele, że chwila zawiadomienia wojewody o jej utworzeniu.

¹¹ Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 roku – Kodeks cywilny (Dz. U. Nr 16, poz. 93 z późn. zm.). Por. B. Rakoczy, *Pozycja parafii...*, s. 42; A. Januchowski, *Uzyskiwanie osobowości prawnej przez związki wyznaniowe i ich jednostki organizacyjne – zagadnienia wybrane*, „Rejent” 2009, z. 5, s. 32-35.

¹² Zob. szerzej G. Gorczyński, *Spółka jawna jako podmiot prawa*, Warszawa 2009, s. 37-41.

7 ust. 3 pkt 5 uspkk jest niekompletna, zasadnym byłoby jako podstawę organizacji i sposobu działania proboszcza doszukiwać się w prawie kanonicznym.

II. Charakterystyka organu parafii

Prawo państwowe nie precyzuje czym jest sama parafia i proboszcz, ograniczając się zaledwie do wskazania obecności obu instytucji w obrocie prawnym. Charakterystyka organu parafii jest zatem możliwa wyłącznie przy odpowiednim zinterpretowaniu przepisów prawa kościelnego. Warto jednakże zwrócić uwagę, iż źródłem obu tych instytucji nie jest prawo państwowe, ale prawo kanoniczne. Tak i ono definiuje i specyfikuje charakter parafii i proboszcza. Nie jest to przedmiotem niniejszych rozważań, lecz niewątpliwie wartym zastanowienia jest, czy w tym zakresie nie dochodzi nie tylko do recepcji definicyjnej, ale instytucjonalnej prawa kanonicznego do prawa państwowego¹³.

Zgodnie z kanonem 515 § 1 Kodeksu Prawa Kanonicznego¹⁴ (dalej: KPK), Parafię w stosunkach majątkowych reprezentuje proboszcz, który jest bliskim współpracownikiem biskupa, sprawującym swój urząd z jego upoważnienia¹⁵. Słowo proboszcz wywodzi się z greckiego *Parochus* czyli dostawcę lub gospodarza, a wersja polska tego określenia zaczerpnięta z języka starogermańskiego – *probost* oznacza „przełożony”¹⁶. Zgodnie z prawem kanonicznym wyróżniamy proboszczów diecezjalnych i zakonnych¹⁷. Ponadto Bp. Krzysztof Nitkiewicz posługuje się pojęciem proboszcza terytorialnego i personalnego¹⁸. KPK umożliwia również pełnienie obowiązków proboszcza administratorowi parafialnemu

¹³ Zob. A. Tunia, *Recepcja prawa wewnętrznego związków wyznaniowych w prawie polskim*, Lublin 2015, s. 37-42.

¹⁴ *Codex Iuris Canonici auctoritate Joannis Paulii PP, Promulgatus. Przekład Polski: Kodeks Prawa Kanonicznego*, Poznań 1994.

¹⁵ T. Pawlik, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*, Olsztyn 1986, s. 262.

¹⁶ M. Solarczyk, *Instytucjonalne organy kościołów partykularnych*, (w:) *Ustrój kościoła Rzymskokatolickiego*, red. W. Jakubowski, M. Solarczyk, Warszawa 2002, s. 153.

¹⁷ Kanon 521 § 1 KPK wskazuje, iż „Aby ktoś mógł ważnie zostać proboszczem, musi posiadać święcenia prezbiteratu”. *A contrario* osoba fizyczna, nie posiadająca takich święceń, a tym bardziej kobieta, nie może być proboszczem, z wyjątkiem określonym w kan. 517 (w przypadku wyjątkowych okoliczności, na skutek braku kapłanów proboszczem może zostać diakon, osoba nie posiadająca święceń kapłańskich lub wspólnota osób).

¹⁸ Zob. szerzej: K. Nitkiewicz, *Proboszcz terytorialny i proboszcz personalny*, (w:) *Parafia w prawie kanonicznym i w prawie polskim*, red. S.L. Głódź, J. Krukowski, M. Sitarz, Lublin 2013, s. 58-76. Podział ten nie wpływa zasadniczo na kompetencje (por. M. Solarczyk, *Instytucjonalne organy...*, s. 153).

i kapłanowi zarządzającemu parafią tymczasową¹⁹. Art. 7 ust. 3 pkt 5 uspkk określa, iż reprezentantem parafii może być wyłącznie proboszcz lub administrator. Regulację ustawową stanowiącą, że Kościół katolicki jako całość i określone jego jednostki organizacyjne mają osobowość prawną oraz jakie są ich organy, bez sprecyzowania zakresu kompetencji tych organów a nadto uprawnień do reprezentowania kościelnych osób prawnych, przy jednoczesnym pozostawieniu określenia organizacji wewnętrznej Kościoła jego prawu wewnętrznemu należy rozumieć jako pozostawienie przez ustawodawcę – ze skutkiem dla porządku prawnego Państwa – regulacji zakresu kompetencji organów kościelnych osób prawnych oraz sposobu ich reprezentacji prawu wewnętrznemu Kościoła. W orzecznictwie Sądu Najwyższego istnieje pogląd, że jeżeli chodzi o Kościół katolicki, kompetencje kościelnej osoby prawnej określa prawo wewnętrzne, należy ich zatem poszukiwać w KPK²⁰. Sąd Najwyższy w uzasadnieniu postanowienia z dnia 12 stycznia 2011 r.²¹ wyraził zasadny pogląd, iż akty obowiązujące w ramach określonej wspólnoty religijnej nie są aktami prawa powszechnie obowiązującego w rozumieniu art. 87 Konstytucji RP.

Prawo kanoniczne stanowi, iż proboszczem nie powinna być osoba prawna, choć w tym zakresie dopuszcza się pewne odstępstwa. Ponadto, prawo kanoniczne wskazuje, iż proboszczem powinna być osoba duchowna, również dopuszczając pewne wyjątki. Jak wskazuje Antonio Viana, może istnieć parafia bez proboszcza, jednakże nie może istnieć parafia bez kapłana²². Z praktycznego punktu widzenia, nie dochodzi do sytuacji, w której proboszczem będzie osoba prawna. Wyjątkowo, parafia może zostać powierzona kleryckiemu instytutowi zakonnemu lub kleryckiemu stowarzyszeniu życia apostołskiego, ale wyłącznie jeden prezbiter powinien „kierować pasterzowaniem”, gdy zajdą przesłanki z kanonu 517 § 1 KPK²³. Kanon ten zakłada możliwość sprawowania funkcji

¹⁹ Zgodnie z Kanonem 516 § 1 KPK „jeśli czego innego w prawie nie zastrzeżono, z parafią jest zrównana parafia tymczasowa, która jest określoną wspólnotą wiernych w Kościele partykularnym, powierzona kapłanowi, jak jej własnemu pasterzowi, ze względu na szczególne okoliczności jeszcze nie erygowana jako parafia”. Z kolei Kanon 540 KPK wskazuje, iż administratora parafialnego powołują się w przypadku wakatu parafii lub niemożności pełnienia obowiązków duszpasterskich przez proboszcza.

²⁰ Zob. uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 19 grudnia 2008 r., III CZP 122/08, OSNC 2009, nr 7-8, poz. 115.

²¹ I CSK 182/10, OSNC ZD 2011, nr 2, poz. 50.

²² Szerzej A. Viana, *Parafie bez własnego proboszcza*, (w:) *Parafia w prawie kanonicznym i w prawie polskim*, red. S.L. Głódź, J. Krukowski, M. Sitarz, Lublin 2013, s. 167.

²³ „(...) piecza pasterska o parafię lub kilka parafii równocześnie może być powierzona wspólnie kilku kapłanom, z zachowaniem jednak normy, że jeden z nich będzie kierował pasterzowaniem, a więc wspólnie podejmowanym działaniem, jako moderator, będąc też za nie odpowiedzialnym wobec biskupa”. Powołanie proboszcza w trybie wskazanym w § 2 Kanonu 520

proboszcza w sposób kolegialny przez kilku kapłanów. Ustawodawca w art. 7 ust. 3 pkt 5 uspkk, nie odnosi się do możliwości kolegiального sprawowania urzędu proboszcza przez więcej niż jednego kapłana, co jednak nie przesądza o niemożności piastowania urzędu przez więcej niż jedną osobę. B. Rakoczy kwestionuje możliwość kolegiального działania co najmniej dwóch kapłanów w charakterze proboszcza²⁴, wskazując, iż skoro prawodawca kościelny w przypadku kolegialności organu parafii każe wyróżniać jedną osobę, reprezentacją parafii i tak będzie jednoosobowa. Jest to stanowisko zasadne, o ile akt powołania proboszcza kolegialnego nie przewiduje sposobu reprezentacji parafii²⁵, tym bardziej, iż kanon 523 KPK, wskazuje na powierzenie urzędu proboszcza przez Biskupa w drodze „swobodnego nadania”²⁶. Takim swobodnym nadaniem może być zatem powołanie w trybie kanonu 517 § 1 KPK organu parafii o charakterze kolegialnym z jednoczesnym określeniem sposobu reprezentacji i przyznaniem poszczególnych kompetencji poszczególnym osobom, lub z przyjęciem zasady, iż podejmowanie decyzji będzie się dokonywać w drodze podjęcia stosownej uchwały. Wedle brzmienia tegoż kanonu, spośród kilku kapłanów należy powołać jednego z nich odpowiedzialnego za pasterzowanie i będącego odpowiedzialnym wobec biskupa. Nie może być jednak całkiem wykluczone kolegialne sprawowanie funkcji proboszcza przez kilku prezbiterów z punktu widzenia skuteczności podejmowania działań na gruncie prawa cywilnego, przy założeniu sposobu reprezentacji określonego w akcie powołania²⁷. Kan 517 § 2 KPK podobnie roz-

---

dokonyuje się na stałe lub na określony czas w drodze pisemnej umowy zawartej przez Biskupa z przełożonym instytucji lub stowarzyszenia zawierającej postanowienia w przedmiocie posługi oraz spraw ekonomicznych.

²⁴ B. Rakoczy, *Ustawa o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*. Warszawa 2008, s. 78-80.

²⁵ Analogicznie jak w przypadku art. 205 § 1 k.s.h. (ustawa z dnia 15 września 2000 r. – Kodeks spółek handlowych; Dz. U 2000, Nr 94, poz. 1037), który przewiduje, iż w przypadku wieloosobowego zarządu Spółki z ograniczoną odpowiedzialnością sposób reprezentacji określa umowa spółki.

²⁶ Zob. także kanon 157 KPK.

²⁷ Interpretacja taka wynika z wymogu uwzględnienia w art. 25 ust. 1 Konstytucji RP zasady równouprawnienia wszystkich kościołów i innych związków wyznaniowych. Według § 29 pkt 2 lit. f Zasadniczego Prawa Wewnętrzznego oraz § 12 pkt 2 lit. f Regulaminu parafialnego Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego, do właściwości zgromadzenia parafialnego należy podejmowanie uchwał w sprawach nabycia, zbycia i zamiany nieruchomości parafialnych (zob. uzasadnienie postanowienia SN z dnia 12 stycznia 2011 r., I CSK 182/10, OSNC ZD 2011, Nr 2 poz. 50). W tej sytuacji odmowa uznania skuteczności podejmowania kolegialnych decyzji przez uprawniony organ parafii Kościoła Katolickiego, stałoby w sprzeczności z konstytucyjną zasadą równouprawnienia. Prawo kanoniczne nie dostarcza definicji „pasterzowania”, zaś kwestię dotyczącą występowania przez proboszcza w imieniu parafii i dokonywania czynności precyzuje kanon 532 KPK, odnoszący się do kanonów 1281-1288 KPK.

strzyga kwestię ewentualnego powierzenia parafii osobie świeckiej, diakonowi lub wspólnocie osób, zalecając ustanowienie osoby duchownej, która kierowałaby działalnością pasterską w takim przypadku. Proboszcz, mimo dużej podległości hierarchicznej, występuje w relacjach z osobami trzecimi jako podmiot niezależny – nieskrępowany organ parafii, podejmując z zachowaniem stosownych przepisów KPK w imieniu parafii wszystkie czynności prawne²⁸.

Substrat osobowy przy funkcjonowaniu parafii jest niezwykle istotny. Ustawodawca precyzując w art. 7 ust. 3 pkt. 5 uspkk organ parafii, kieruje się zachowaniem odrębności organizacyjnej i ekonomicznej w jej sferze wewnętrznej i zewnętrznej. Parafia wskutek normatywnego „przyporządkowania” organu stała się w ten sposób bytem odrębnym, który funkcjonuje w obrocie w sposób efektywny i przejrzysty z jednoczesną możliwością korzystania z dostępnych rodzajów przedstawicielstwa przy założeniu, iż są one wykorzystywane przez organ ustawowy, którego skuteczność działania w żadnym zakresie nie napotyka na ograniczenia prawne lub faktyczne. Reprezentacja proboszcza lub administratora parafii może zostać ograniczona wyłącznie przez zwierzchnika w ramach struktury kościelnej, chyba że ograniczenia „z góry” przewiduje akt nominacyjny, czego nie można wykluczyć.

Piastun organu powinien posiadać pełną zdolność do czynności prawnych²⁹. Stąd też, proboszczem może zostać wyłącznie osoba, która taką zdolność posiada³⁰. Prawo powszechnie obowiązujące nie obliгуje Kościoła katolickiego do obsadzania stanowisk proboszcza (administratora parafii) przez osoby posiadające pełną zdolność do czynności prawnych. Biorąc zaś pod uwagę pełną autonomię w zakresie obsady stanowisk kościelnych, taka ingerencja nie jest możliwa. Doktryna prawa cywilnego dopuszcza możliwość posiadania przez piastuna organu ograniczoną zdolność do czynności prawnych³¹, co z kolei prawo kanoniczne odrzuca, wskazując w kanonie 521 KPK, iż aby ktoś mógł ważne zostać

---

²⁸ Kanon 532 KPK. Proboszcz jest również stroną postępowania w postępowaniu karnym o ile przedmiot ochrony (np. mienie) danej parafii zostało naruszone lub zagrożone działaniem sprzecznym z przepisami prawa. Zob. postanowienie Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z dnia 18 kwietnia 2012 r., II Aka 94/12, LEX nr 1163462.

²⁹ E. Płonka, *Mechanizm łączenia skutków działań prawnych z osobami prawnymi na przykładzie spółek kapitałowych*, „Acta Universitatis Wratislaviensis – Prawo” 1994, t. CCXXXI, s. 17-18.

³⁰ Założenie to jest zgodne z uchwałą Sądu Najwyższego z dnia 29 listopada 1965 r., III 90 30/65, OSN 1966, Nr 4, poz. 51 wskazującej, iż osobie prawnej można przypisać zachowania jej właściwych organów w ramach przyznanych kompetencji. W przypadku nieposiadania pełnej zdolności do czynności prawnych przez proboszcza, czynności prawne podejmowane przez parafię również nie korzystałyby z pełnej skuteczności.

³¹ K. Dadańska, *Działanie osoby prawnej*, Warszawa 2006, s. 44.

proboszczem, musi „posiadać święcenia prezbiteratu, winien ponadto odznaczać się zdrową nauką i dobrymi obyczajami, gorliwością pasterską oraz innymi cnotami, jak również przymiotami, wymaganymi, czy to prawem powszechnym czy partykularnym, do kierowania parafią, o którą chodzi”, a nadto „aby ktoś mógł otrzymać urząd proboszcza, należy – w sposób określony przez biskupa diecezjalnego, także przy pomocy egzaminu – przekonać się o jego zdatności”³². Prawo kanoniczne odwołuje się w tym zakresie do prawa powszechnie obowiązującego wskazując, iż proboszcz powinien posiadać przymioty wymagane przez prawo partykularne lub powszechnie obowiązujące. Piastowanie funkcji proboszcza przez osobę nieposiadającą pełnej zdolności do czynności prawnych na gruncie prawa państwowego nie będzie powodować niezdolności prawnej i niezdolności do czynności prawnej parafii³³, ze względu na odrębną bytowość prawną tak piastuna organu jak i parafii.

Kościół Katolicki może wykorzystywać i stosować kryteria pozakanoniczne przy obsadzaniu stanowisk proboszcza lub administratora parafii. Nie jest możliwe analogiczne stosowanie przepisów dotyczących wymogów dla osób ubiegających się na przykład o stanowiska urzędnicze³⁴ lub zobowiązanie władzy kościelnej do stosowania kryteriów prawnych, jednakże Kościół może swobodnie „dobierać” wymogi zaczerpnięte z prawa powszechnie obowiązującego i powinien to czynić w jak najszerszym zakresie w poczuciu odpowiedzialności za wiernych, również dla bezpieczeństwa obrotu gospodarczego. Choć nie wynika to wprost z przepisów prawa kanonicznego, a władza kościelna swobodnie może wyznaczać „pozakanoniczne” kryteria dla osób powoływanych na proboszczów, z powyższego założenia należy wyprowadzić wniosek, iż piastun organu parafii powinien odznaczać się – poza pełną zdolnością do czynności prawnych, niekaralnością, pełnią praw publicznych i obywatelskich, nieskazitelnym charakterem (nieposzlakowaną opinią). Te ogólne założenia odnoszące się do osób zajmujących stanowiska urzędnicze w zasadzie samodzielnie stosuje Kościół Katolicki starając się o dobór na stanowiska proboszczów osoby, które wszelkie te cechy posiadają.

---

³² Zob także kanon 149 § 1 KPK.

³³ Odrębną kwestią są skutki kanonicznoprawne braku zdolności do dokonania określonych czynności na gruncie norm prawa kanonicznego, w których sankcją (np. w przypadku alienacji) jest nieważność oświadczenia woli proboszcza (por. kanon 126, 127 § 2 pkt 1, kanon 1281 § 1 KPK).

³⁴ Art. 2 ustawy z dnia 18 grudnia 1998 r. o pracownikach sądów i prokuratury (Dz. U 1998, Nr 162, poz. 1125 z późn. zm.), art. 3 ustawy z dnia 16 września 1982 r. o pracownikach urzędów pań stosowych (Dz. U. 1982, Nr 31, poz. 214 z późn. zm.), art. 6 ustawy z dnia 21 listopada 2008 r. o pracownikach samorządowych (Dz. U. 2008, Nr 223, poz. 1458 z późn. zm.).

III. Działanie parafii przez swój organ

Ustawa wyznaniowa i Konkordat nie wymagają spełnienia jakichkolwiek przesłanek dla skutecznego podejmowania działań przez proboszcza (administratora parafii). Prawo powszechne zatem nie odnosi się, a tym bardziej w żadnej części nie warunkuje skuteczności reprezentacji parafii wskazując jedynie, że to proboszcz (administrator parafii) reprezentuje parafię. Idąc dalej, art. 42 k.c. wskazuje, iż posiadanie przez osobę prawną organów nie jest warunkiem posiadania przez nią zdolności do czynności prawnych. A zatem władze kościelne nie mają prawnego obowiązku powołania proboszcza, a art. 7 ust. 3 pkt 5 uspkk wskazuje jedynie piastuna organu, którym winien być proboszcz lub administrator parafii. W przypadku wakatu na stanowisku proboszcza, kompetencje przejmuje wikariusz (najstarszy wikariusz, gdy jest ich kilku), lub proboszcz innej parafii. Ponadto, kanon 517 KPK dostarcza rozwiązania prawne w przypadku, gdy dochodzi do pełnienia funkcji proboszcza przez wiele osób lub przez osoby niebędące duchownymi. Nie ma zatem przesłanek aby uznać kompetencję państwa do oceny skuteczności podejmowanych działań przez proboszcza, skoro nawet prawo powszechnie obowiązujące nie nakłada na Kościół katolicki obowiązku powołania proboszcza lub administratora parafii, a wakat na stanowisku proboszcza nie rzutuje na podmiotowość prawną parafii. Przepisy powszechnie obowiązujące odnoszą się jedynie do osobowości prawnej parafii oraz organu proboszcza lub administratora. W tym znaczeniu, reprezentantem parafii nie może zostać inny organ przyporządkowany organizacyjnie do innej jednostki, jednakże brak proboszcza nie rzutuje na byt prawny parafii, a jedynie niemożność skutecznego jej reprezentowania. Na byt prawny parafii, a nade wszystko skuteczność reprezentacji, nie rzutuje w żaden sposób niewłaściwe „wykreowanie” proboszcza, tj. powierzenie kompetencji proboszcza osobie fizycznej, niespełniającej wymagań przewidzianych przez prawo kanoniczne. Bynajmniej przepisy powszechnie obowiązujące nie zakładają nieskuteczności reprezentacji parafii w takich przypadkach.

Obowiązujące przepisy posługują się szerokim znaczeniem „reprezentacji” w rozumieniu przedstawicielstwa i działania organów osób prawnych³⁵. Pojęcia

³⁵ Zob. L. Moskwa, *Stosunek zewnętrzny spółki komandytowej w świetle przepisów kodeksu handlowego i kodeksu spółek handlowych (studium materialno prawne)*, Poznań 2000, s. 16. Reprezentację parafii należy oceniać zarówno w sensie węższym - składanie i przyjmowanie oświadczeń woli, jak i szerokim - działania we wszelkich stosunkach zewnętrznym w ramach wszystkich gałęzi praw (zob. W. Pyziół, *Reprezentacja cywilnoprawna przedsiębiorstwa państwowego*, „Krakowskie Studia Prawnicze” 1980, t. XIII, s. 98).

reprezentacji nie można bowiem ograniczać wyłącznie do czynności prawnych, ale wszystkich objawów aktywności. Przepisy powszechnie obowiązujące wprost wskazują, iż działanie organu może odbywać się wyłącznie w ramach przysługujących mu kompetencji³⁶. Kompetencje zaś określa statut wydany na podstawie ustawy, lub sama ustawa³⁷. „Do podjęcia decyzji i wyrażenia woli osoby prawnej, powołane są osoby fizyczne wchodzące w skład jej organu i działanie tych osób traktowane jest jako działanie osoby prawnej”³⁸. Specyficzna sytuacja występuje w przypadku organu, jakim jest proboszcz lub administrator parafii ze względu na wątpliwość natury teoretycznej i praktycznej, związanej z osadzeniem norm kompetencyjnych wśród przepisów prawa kanonicznego z jednoczesnym brakiem odniesienia się prawa państwowego do ustroju parafii uregulowanego prawem wewnętrznym Kościoła. Prawo powszechnie obowiązujące nie określa jednoznacznie co „wytycza” kompetencje organu parafii, choć oczywistym jest, iż Kościół katolicki w kreowaniu zasad reprezentacji swych jednostek organizacyjnych i obsadzaniu urzędów jest niezależny³⁹. Sąd Najwyższy w orzeczeniu z dnia 13 kwietnia 2012 r. stwierdza, iż prawo wewnętrzne związku wyznaniowego pełni taką rolę jak „statut” w rozumieniu art. 38 k.c.⁴⁰ Zważyć jednak należy, iż co do zasady żaden przepis ustawy o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej nie specyfikuje ustroju parafii wskazując jedynie na ogólne, odpowiednie zastosowanie norm wewnętrznie obowiązujących w zakresie rządzenia się przez Kościół swoim własnym prawem w swych sprawach. „Statut” w rozumieniu art. 38 k.c. musi być oparty na ustawie, zaś prawo kanoniczne nie posiada oparcia w przepisach powszechnie obowiązujących, co potwierdził Sąd Najwyższy w uzasadnieniu postanowienia z dnia 12 stycznia 2011 r.⁴¹ odmawiając prawu kanonicznego waloru prawa powszechnie obowiązującego. W myśl art. 33 kodeksu cywilnego, „osobami prawnymi są Skarb Państwa, i jednostki organizacyjne, którym przepisy szczególne przyznają osobowość prawną”, osoby te działają przez swoje organy „w sposób przewidziany w ustawie i w opartym na niej statucie” (art. 38 k.c.), który reguluje jej ustrój

³⁶ K. Dadańska, *Działanie...*, s. 38.

³⁷ Zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 27 listopada 2013 r., V CSK 551/12, LEX 1421823. Por. wyrok Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z dnia 26 maja 2011 r., I ACa 356/11, LEX 898644; wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 5 kwietnia 2011 r., VI ACa 884/10 LEX 1120301.

³⁸ Zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 30 stycznia 2013 r., V CSK 53/12, LEX 1311855.

³⁹ Co potwierdza art. 4 ust. 2 i art. 7 ust. 1 Konkordatu.

⁴⁰ I CSK 451/11, Lex 1168535. Orzeczenie dotyczyło parafii Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego, przedstawia jednakże głębokie upatrywanie przez Sąd Najwyższy „statutowości” w normach wewnętrznie obowiązujących Kościołów.

⁴¹ I CSK 182/10, OSNC ZD 2011, nr 2, poz. 50.

(art. 35 k.c.). Taka konstrukcja prawna sprawia, iż charakter prawny organu parafii musi być oceniany z punktu widzenia sposobu pojmowania tej osoby prawnej w ogólności⁴². Specyficzna konstrukcja parafii, z jednej strony będącej nieograniczonym podmiotem prawa cywilnego, z drugiej strony ulokowanej w ramach większej hierarchicznej struktury kościelnej, wymaga większej precyzji pojęciowej niezbędnej dla zrozumienia problematycznych kwestii związanych ze skutecznością działania piastuna organu. Co się tyczy reprezentacji parafii, wydają się nieuzasadnionym zastosowanie do proboszcza konstrukcji prawnej wskazującej na swobodne stosowanie KPK jako dokumentu mającego wymiar statutu parafii, czy w ogóle stosowanie prawa kanonicznego jako podstawy określania kompetencji proboszcza i zakresu możliwych do zrealizowania przez niego działań. W pierwszej kolejności dlatego, że prawo państwowe nie przewiduje w tym zakresie odwołania do prawa kościelnego, po drugie unormowanie w zakresie reprezentacji parafii w ustawie wyznaniowej dotyczącej Kościoła katolickiego jest kompletne, po trzecie prawo wewnętrznie obowiązujące kościoła stanowi co do zasady ogół norm posiadających wyłącznie skutek na gruncie stosunków wewnętrznych, po czwarte nie może być traktowane jako wyłącznie „statut parafii” albowiem przedmiot prawa kościelnego jest o wiele szerszy⁴³. Działanie proboszcza (administratora parafii) w ramach struktury kościelnej nie jest przedmiotem zainteresowania Państwa, ma ono zatem skutek w obrocie gospodarczym wyłącznie w przypadku realizowania swoich działań na zewnątrz *erga omnes*. Nawet w przypadku zawierania umów niezgodnie z art. 108 k.c. należałoby negatywnie oceniać ewentualne uprawnienie organów państwowych do ingerencji. To bowiem mógłby być przedmiot ewentualnych roszczeń odpowiedniej władzy kościelnej wobec proboszcza⁴⁴. Jak stwierdził B. Rakoczy, poza obrębem zainteresowania prawodawcy polskiego pozostaje erygowanie parafii⁴⁵. Tak też, należy stwierdzić, że w zakresie kompetencji i skuteczności podejmowanych działań przez proboszcza żaden przepis szczególny nie odsyła do prawa kanonicznego, a nie czyni tego również w zakresie tak erygowania parafii, jak i mianowania proboszcza lub administratora. Zakładając możliwość

⁴² A. Klein, *Charakter prawny organów osób prawnych*, (w:) *Rozprawy z prawa cywilnego. Księga pamiątkowa ku czci Witolda Czachórskiego*, red. W. Czachórski, J. Błeszyński, J. Rajski, Warszawa 1985, s. 121.

⁴³ Zob. B. Rakoczy, *Pozycja parafii...*, s. 47.

⁴⁴ Tamże, s. 51. Zob. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 30 maja 1990 r., III CZP 8/90, OSN 1990, Nr 10-11, poz. 124, wyrok Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z dnia 28 grudnia 2012 r., III AUa 1099/12, LEX 1282548, wyrok Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z dnia 29 czerwca 2005 r., I ACa 1855/04, LEX 175172.

⁴⁵ B. Rakoczy, *Pozycja parafii...*, s. 40.

ingerencji państwa w ocenę zakresu kompetencji organu parafii, należałoby rozważyć możliwość oceny na przykład skuteczności (czy zgodności z przepisami KPK) aktu powołania proboszcza.

IV. Konkluzje

Wielu autorów podnosiło doniosłość problemu relacji pomiędzy prawem kanonicznym i świeckim⁴⁶. Z punktu widzenia pozycji proboszcza, problem ten będzie żywy do chwili zmian ustawodawczych, które wprost określą źródło jego kompetencji i ich zakres. Bez wątpienia bowiem źródłem zakresu uprawnień proboszcza powinny być przepisy prawa kanonicznego, ale ich stosowanie nie może odbywać się na zasadzie „dowolności” bez odpowiedniej podstawy prawnej. Mimo szerokiego orzecznictwa⁴⁷, w zasadzie nie znaleziono fundamentalnych i precyzyjnych podstaw umożliwiających założenie skuteczności ograniczeń kanonicznych w reprezentacji parafii na forum państwowym. Te wszystkie okoliczności sprawiają, iż status proboszcza i charakter prawny tegoż organu jest problematyczny z punktu widzenia skuteczności podejmowanych działań prawnych, a w dalszym ciągu nie przesądzono o skuteczności kanonicznych ograniczeń.

Parafia posiadając zdolność prawną i zdolność do czynności prawnej uczestniczy w obrocie cywilnoprawnym. Proboszcz jako organ działa w zakresie kompetencji wynikającej z ustroju osoby prawnej, którą reprezentuje. Skoro zaś ustrój parafii to sprawa wewnętrzna Kościoła, a przepisy powszechnie obowiązujące nie przewidują możliwości ograniczania kompetencji proboszcza poprzez odpowiednie stosowanie ograniczeń kanonicznych, istotnym zagadnieniem będzie – czy przy braku stosownego odesłania w akcie powszechnie obowiązującym, przepisy prawa kanonicznego ograniczające zakres kompetencji piastuna organu parafii, co do ważności aktów, które przekraczają zakres zwykłego zarządu w obecnym stanie prawnym winny być w ogóle brane pod uwagę. Biorąc pod uwagę konstrukcje powszechnie obowiązujących przepisów, w tym prawnych zasad uczestnictwa w obrocie wskutek nabycia osobowości prawnej, w której

---

⁴⁶ P. Kaleta, *Skuteczność zawarcia umowy pożyczki przez parafię bez zezwolenia biskupa*, „Studia z Prawa Wyznaniowego” 2013, t. 16, s. 281; R. Sobański, *Prawo kościelne a prawo świeckie*, „Prawo Kanoniczne” 1987, nr 3-4, s. 63-74.

⁴⁷ Zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 27 lipca 2000 r., IV CKN 88/00, OSP 2003, z. 9, poz. 115; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 24 marca 2004 r., I CK 108/03, OSNC 2005, nr 4, s. 48-60; uchwała Sądu Najwyższego z dnia 19 grudnia 2008 r., III CZP 188/08, OSP 2010, z. 2, s. 114-120.

zawiera się zarówno zdolność prawna jak i zdolność do czynności prawnych, prawo kanoniczne powinno odgrywać istotną rolę jeśli chodzi o zakres kompetencji proboszcza i jego uprawnienie do reprezentacji parafii, jednakże obecnie brak jest unormowania, które umożliwiłoby uznawanie ograniczeń prawno-kanonicznych na forum państwowych jako wiążące.

Bibliografia

Akty prawne

- Konkordat między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską, podpisany 28 lipca 1993 r. (Dz. U. 1998, Nr 51, poz. 318 i 319).
- Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (Dz. U. Nr 16, poz. 93 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 16 września 1982 r. o pracownikach urzędów państwowych (Dz. U. 1982, Nr 31, poz. 214 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. 1989, Nr 29, poz. 154 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 18 grudnia 1998 r. o pracownikach sądów i prokuratury (Dz. U. 1998, Nr 162, poz. 1125 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 15 września 2000 r. – Kodeks spółek handlowych (Dz. U. 2000, Nr 94, poz. 1037).
- Ustawa z dnia 21 listopada 2008 r. o pracownikach samorządowych (Dz. U. 2008, Nr 223, poz. 1458 z późn. zm.).

Orzecznictwo

- Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 29 listopada 1965 r., III 90 30/65, OSN 1966, Nr 4, poz. 51.
- Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 30 maja 1990 r., III CZP 8/90, OSN 1990, Nr 10-11, poz. 124.
- Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 27 lipca 2000 r., IV CKN 88/00, OSP 2003, z. 9, poz. 115.
- Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 24 marca 2004 r., I CK 108/03, OSNC 2005, nr 4, s. 48-60.
- Wyrok Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z dnia 29 czerwca 2005 r., I ACa 1855/04, LEX 175172.
- Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 19 grudnia 2008 r., III CZP 122/08, OSNC 2009, nr 7-8, poz. 115.
- Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 19 grudnia 2008 r., III CZP 188/08, OSP 2010, z. 2, s. 114-120.

- Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 12 stycznia 2011 r., I CSK 182/10, OSNC ZD 2011, nr 2, poz. 50.
- Wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 5 kwietnia 2011 r., VI ACa 884/10, LEX 1120301.
- Wyrok Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z dnia 26 maja 2011 r., I ACa 356/11, LEX 898644.
- Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 13 kwietnia 2012 r., I CSK 451/11, Lex 1168535.
- Postanowienie Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z dnia 18 kwietnia 2012 r., II Aka 94/12, LEX nr 1163462.
- Wyrok Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z dnia 28 grudnia 2012 r., III AUa 1099/12, LEX 1282548.
- Wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 30 stycznia 2013 r., V CSK 53/12, LEX 1311855.
- Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 27 listopada 2013 r., V CSK 551/12, LEX 1421823.

Dokumenty Kościoła katolickiego

Codex Iuris Canonici auctoritate Joannis Paulii PP, Promulgatus. Przekład Polski: Kodeks Prawa Kanonicznego, Poznań 1994.

Literatura

- Dadańska K., *Działanie osoby prawnej*, Warszawa 2006.
- Góralski W., Pieńdyk A., *Zasada niezależności i autonomii państwa i Kościoła w Konstytucji polskiej z 1993 roku*, Warszawa 2000.
- Gorczyński G., *Spółka jawna jako podmiot prawa*, Warszawa 2009.
- Januchowski A., *Uzyskiwanie osobowości prawnej przez związki wyznaniowe i ich jednostki organizacyjne – zagadnienia wybrane*, „Rejent” 2009, z. 5.
- Kaleta P., *Skuteczność zawarcia umowy pożyczki przez parafię bez zezwolenia biskupa*, „Studia z Prawa Wyznaniowego” 2013, t. 16.
- Klein A., *Charakter prawny organów osób prawnych*, (w:) *Rozprawy z prawa cywilnego. Księga pamiątkowa ku czci Witolda Czachórskiego*, red. W. Czachórski, J. Błęszyński, J. Rajski, Warszawa 1985.
- Moskwa L., *Stosunek zewnętrzny spółki komandytowej w świetle przepisów kodeksu handlowego i kodeksu spółek handlowych (studium materialno prawne)*, Poznań 2000.
- Nitkiewicz K., *Proboszcz terytorialny i proboszcz personalny*, (w:) *Parafia w prawie kanonicznym i w prawie polskim*, red. S.L. Głódź, J. Krukowski, M. Sitarz, Lublin 2013.
- Pawlik T., *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*, Olsztyn 1986.

- Pietrzak M., *Prawo wyznaniowe*, Warszawa 2005.
- Plisiecki M., *Wyznaniowa osoba prawna w prawie polskim*, Warszawa 2013.
- Płonka E., *Mechanizm łączenia skutków działań prawnych z osobami prawnymi na przykładzie spółek kapitałowych*, „Acta Universitatis Wratislaviensis – Prawo” 1994, t. CCXXXI.
- Pyzioł W., *Reprezentacja cywilnoprawna przedsiębiorstwa państwowego*, „Krakowskie Studia Prawnicze”, 1980, t. XIII.
- Rakoczy B., *Pozycja parafii w prawie polskim*, (w:) *Parafia w prawie kanonicznym i w prawie polskim*, red. S.L. Głódź, J. Krukowski, M. Sitarz, Lublin 2013.
- Rakoczy B., *Ustawa o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, Warszawa 2008.
- Sobański R., *Prawo kościelne a prawo świeckie*, „Prawo Kanoniczne” 1987, nr 3-4.
- Solarczyk M., *Instytucjonalne organy kościołów partykularnych*, (w:) *Ustrój kościoła Rzymskokatolickiego*, red. W. Jakubowski, M. Solarczyk, Warszawa 2002.
- Stanisz P., *Proboszcz jako reprezentant parafii rzymskokatolickiej w stosunkach majątkowych*, (w:) *Prawo państwowe a prawo wewnętrzne związków wyznaniowych. Pamiętnik VII Zjazdu Katedr i Wykładowców Prawa Wyznaniowego*, red. K. Krasowski, M. Materniak-Pawłowska, M. Stanulewicz, Poznań 2010.
- Tunia A., *Recepcja prawa wewnętrznego związków wyznaniowych w prawie polskim*, Lublin 2015.
- Viana A., *Parafie bez własnego proboszcza*, (w:) *Parafia w prawie kanonicznym i w prawie polskim*, red. S.L. Głódź, J. Krukowski, M. Sitarz, Lublin 2013.

Streszczenie

Artykuł przedstawia specyfikę i charakterystykę proboszcza jako organu parafii Kościoła katolickiego, biorąc za podstawę zarówno przepisy prawa powszechnie obowiązującego, jak również poszczególne normy ustawodawstwa kościelnego. Wychodząc od osobowości prawnej parafii i normatywnej pozycji proboszcza, przedstawiono jego autonomiczność i niezależność w podejmowaniu decyzji dotyczących powierzonego mienia opierając się na powszechnie obowiązujących konstrukcjach przepisów. Ponadto, rozważania zawarte w treści artykułu przedstawiają problem związany z upatrywaniem jako obowiązujące na forum państwowym ograniczeń w zakresie reprezentacji ulokowanych w przepisach prawa kanonicznego.

SŁOWA KLUCZOWE: reprezentacja, parafia, proboszcz, osoba prawna, Kościół rzymskokatolicki

Summary

This article presents the specific features of a parish priest as the parish body, of the Catholic Church, the legal basis which is considered as commonly valid regulations as well as the particular regulation of the Church legislation. Taking as the base the legal personality of the parish body and its normative position as a parish priest the article presents his autonomy in taking independent decisions with regard to the assets entrusted to him on the base of the commonly valid regulations. Furthermore the content of this article presents the problem connected with the public limitations concerning the legal representation placed in the Canon law regulations.

KEYWORDS: representation, parish, parish priest, legal person, Roman Catholic church

Autor

---

mgr Mateusz Misztal – doktorant na Wydziale Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II.